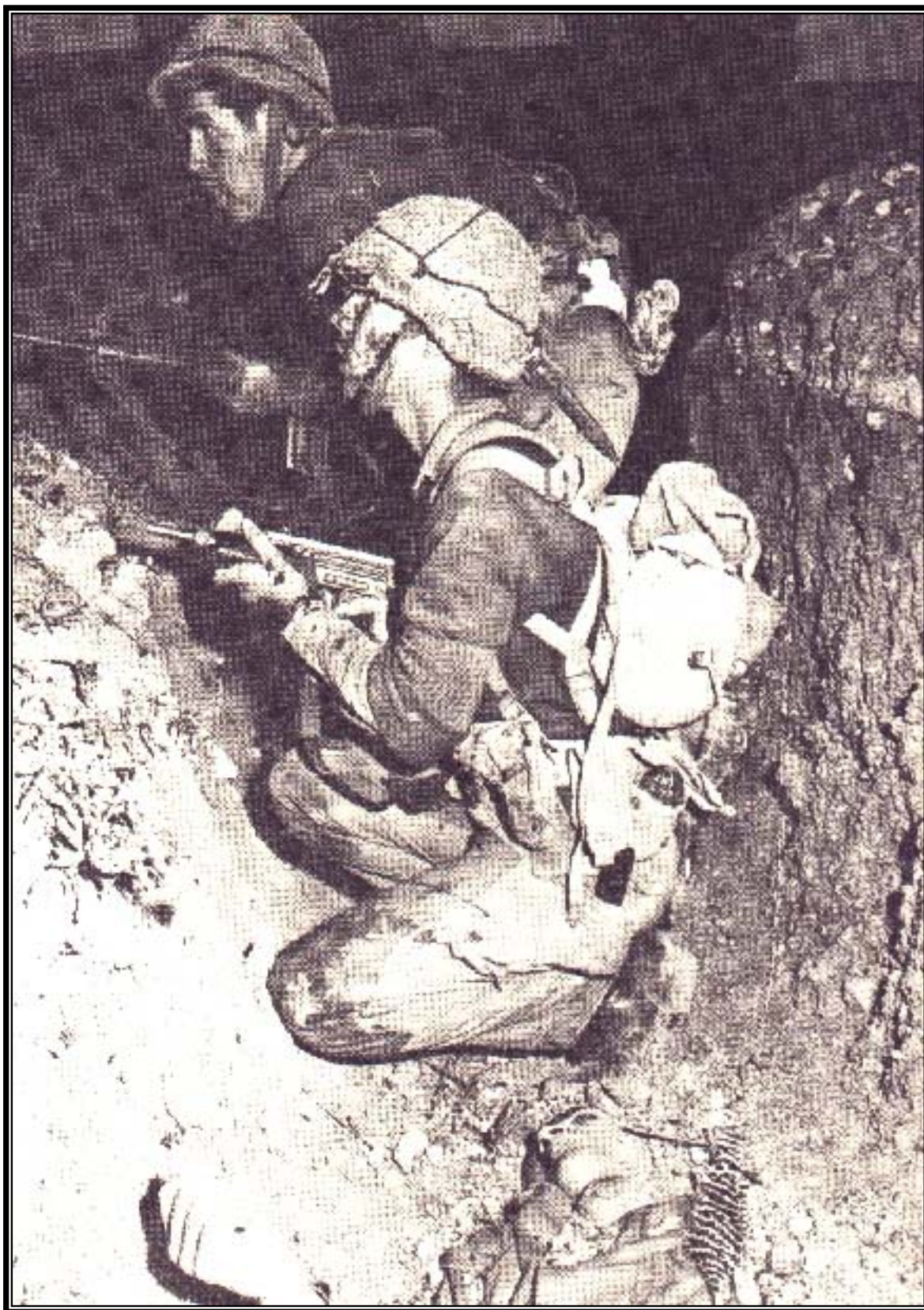
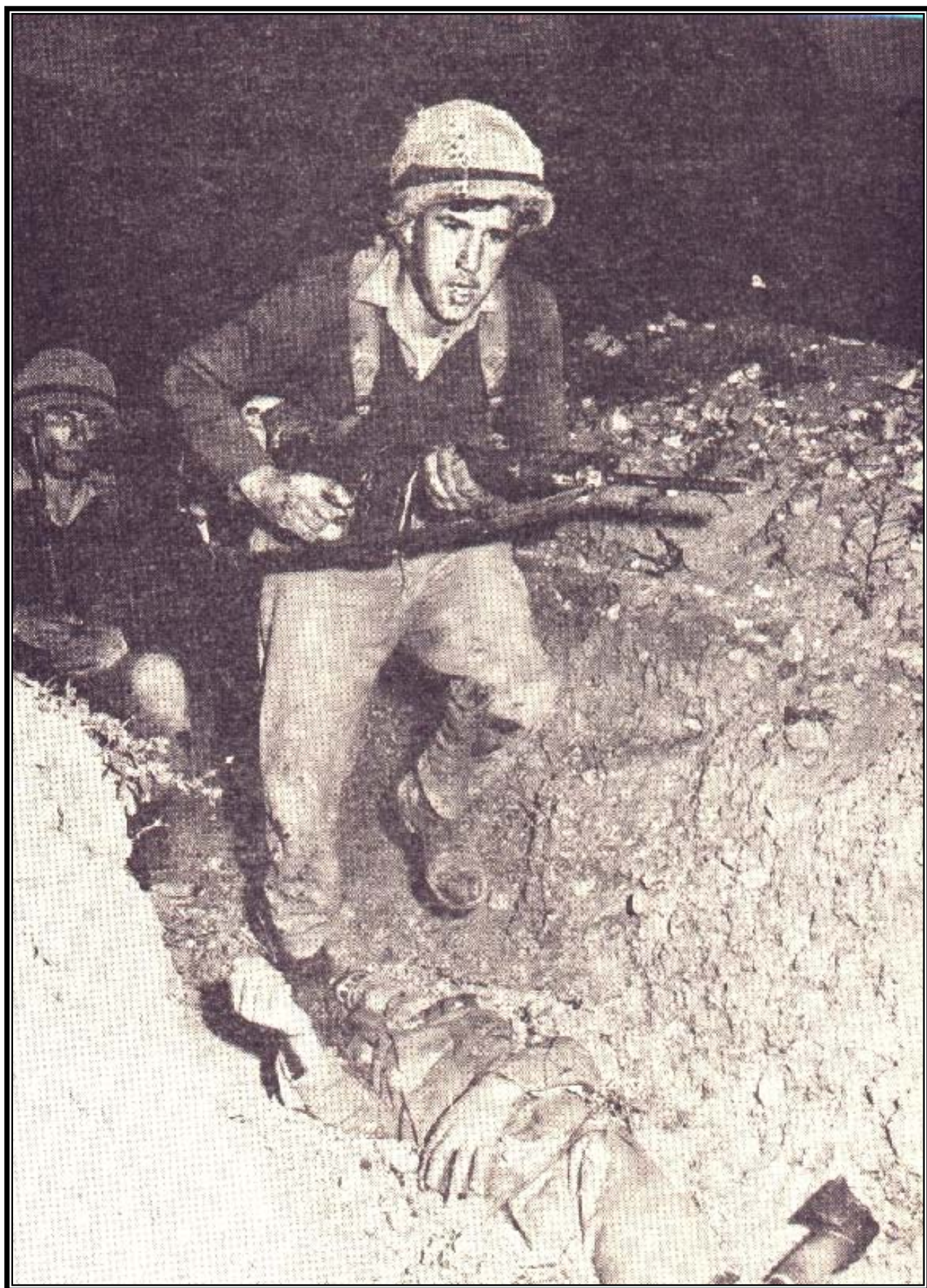

תמונה מס' 7 - שניים מלוחמי הסיירת במוצב נוקייב

שני לוחמי הסיירת בתעלת המוצב חמושים בעוזי וברומ"ט 7.62 מ"מ.
החייל הסורי ההרוג בתחתית התמונה נחתך ברוב התמונות שפורסמו באופן רשמי.
תמונה זו, כיתר התמונות מהמוצב והנסיגה, צולמה ע"י זאב בן-יוסף.

תמונה מס' 8 - המשך הסתערות

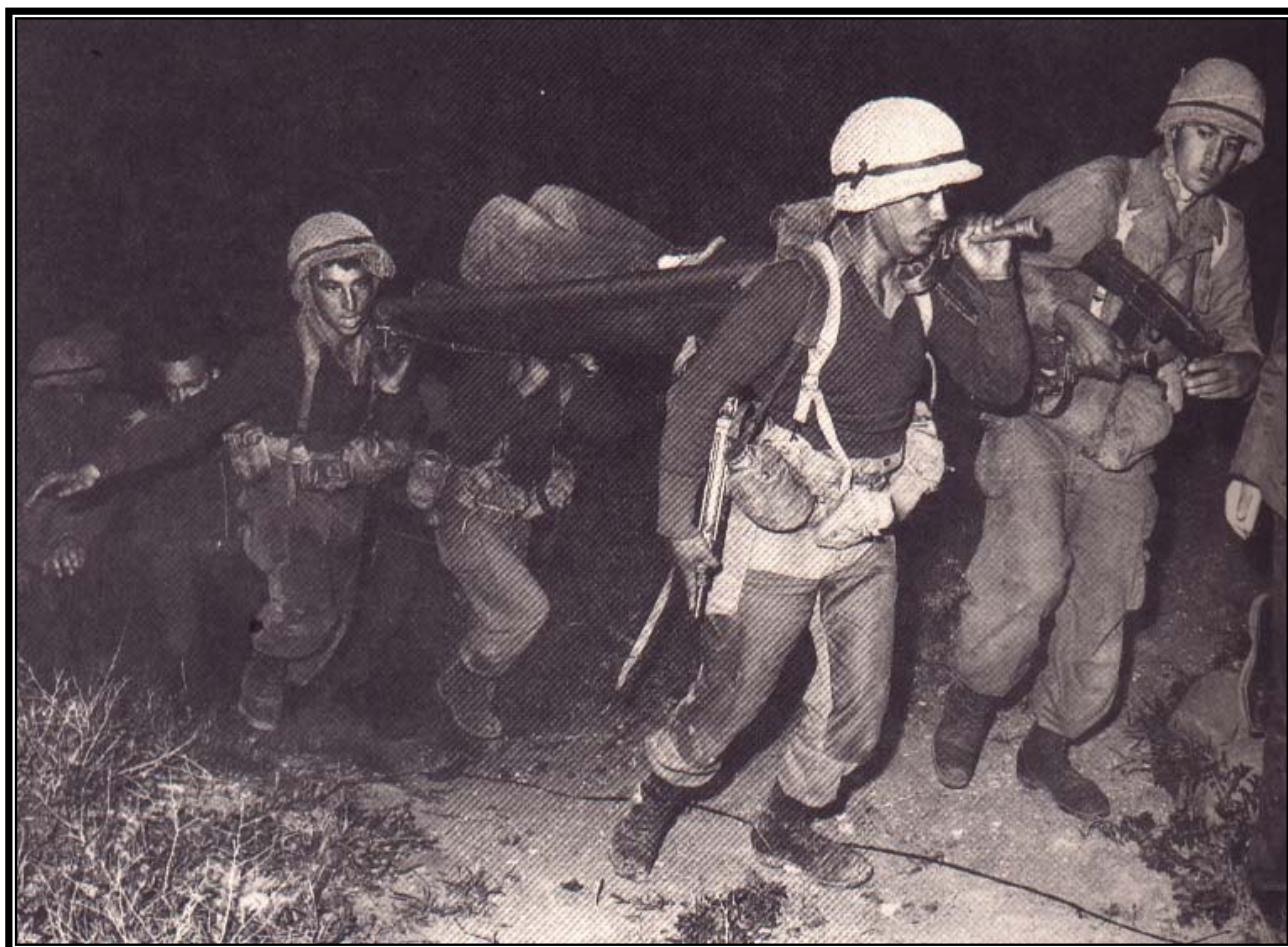
תמונה מס' 9 - מפקד הסיירת, רס"ן צביקה עופר, חובש פצוע במוצב

תמונה מס' 10 - ריכוז לוחמים בחזית בית המוכתר, שבתוכו טיפלו בפצועים

תמונה מס' 11 - פינוי נפגעים בנסיגה לעין-גב

תמונה מס' 12 - התול"ר מדגם B-10 מ"מ שנלקח שלל

תמונה מס' 13 - רבעית ווטור ליד התבור

תמונות מס' 14-16 - המפקדים

אלוף פיקוד צפון מאיר (זרו) זורע

הרמטכ"ל רא"ל צבי (צ'רה) צור

מח"ט גולני מרדכי (מוטה) גור

"תורות משתנות, אפילו התורה מסיני משתנית".

(דוד בן-גוריון)¹

שינוי אופי התגובה בגבול הצפון

שינוי המדיניות בהפעלת חיל-האוויר

מבצע "סנונית" מהווה נקודת מפנה בהפעלת חיל-האוויר בסכסוכי הגבול עם סוריה. לא בגלל הפעלתו הקונקרטי, שלא הייתה לה השפעה של ממש על הקרב הטקטי, אלא בעיקר בשל אי-התממשותם של רבים מהחששות שהובעו בעבר באשר לתוצאות הצפויות מהפעלת מטוסים. החשש שהפעלת חיל-האוויר תאפשר לסורים להציג את ישראל בזירה המדינית ובדעת הקהל העולמית כתוקפנית ואחראית להסלמה, התגלה כמוגזם.²

ב-18 במרץ, יומיים אחרי הפשיטה, ערך בן-גוריון סיור בפוריה וביקר את הפצועים שפנו לבית-החולים שם, וכן אצל התותחנים בעמדותיהם, כדי לברר את חוסר הצלחתם לשתק את מקורות האש הארטילרית הסורית. באותו יום דנה הממשלה, בישיבה שבראשה ישב שר האוצר לוי אשכול, בפשיטה על נוקיב. ישיבה זו הייתה הראשונה בסדרה של דיונים שנסבו על הצורך בשינוי המדיניות בהפעלת חיל-האוויר בביטחון השוטף בגבול ישראל-סוריה, וכן בשאלה בידי מי הסמכות לתת את ההוראה להפעלת הכוח האווירי.

מתן האישור מראש של בן-גוריון לרמטכ"ל להפעיל את חיל-האוויר על-פי שיקוליו, היה פירוש מפליג של החלטת הממשלה בתחילת אותו שבוע.

בן-גוריון רצה להגיע להחלטה על האמצעים האופרטיביים שיש להשתמש בהם, כדי לממש את הצהרתה של ישראל כי היא "רואה זכות להגן על סוריה בכנרת, שהיא חלק ריבוני של מדינת ישראל, בכל האמצעים שבידה".³

בן-גוריון הסביר לחברי ממשלתו כי למרות שכוחותינו עולים על אלו של הסורים בכל המובנים, הרי שבתחום הארטילריה ידם של הסורים על העליונה. בעוד הם משתמשים באמל"ח סובייטי חדיש ונהנים מיתרון טופוגרפי, אין לתותחני צה"ל תשובה הולמת, אולם "על-ידי מטוס נשתיק את עמדות התותחנים שבקורסי או בכל מקום אחר".⁴

הרמטכ"ל שנכח בישיבה תמך מבחינה מקצועית בדבריו של ראש הממשלה ושר הביטחון, והסביר את הקושי של צה"ל לקיים את הנחיית הממשלה לממש את הריבונות הישראלית בכנרת לנוכח המדיניות האוסרת את הפעלת חיל-האוויר.

הרמטכ"ל המליץ לחברי הכנסת לא להורות על ביצוע פעולת תגמול נוספת. לדבריו במידה שהסורים יבצעו ירי על ספינות המשמר, הדרך היחידה להבטיח את שלומם של החיילים שעל

הספינות הנשלחות למימוש ריבונות ישראל בכנרת היא הפעלת חיל-האוויר לתקיפת המוצבים הסורים, תוך שבע דקות מרגע הקריאה. הרמטכ"ל העריך כי בתגובה לתקיפה מעין זו של חיל-האוויר הסורים יפגזו את היישובים מהסוללות שעל הרמה, שהן מחוץ לטווח הארטילריה הישראלית, אולם ביכולתו של חיל-האוויר להשמיד סוללות אלו ולהפסיק בכך את ההפגזה. הרמטכ"ל לא דיבר על התרחיש לפיו הפעלת חיל-האוויר עלולה לדרדר את האזור כולו למלחמה.⁵ השר יגאל אלון⁶ המליץ להעניק לראש הממשלה את הסמכות להפעיל את חיל-האוויר כנגד המוצבים הסורים, וטען כי על אישור הממשלה להיות קבוע. הוא העריך כי הסיכוי של התדרדרות למלחמה הוא נמוך, כל שכן למלחמה כוללת בשל הבידוד המדיני של סוריה לאור הפילוג בעולם הערבי. עמדתו הייתה כי אם לא נפעל באופן שיגרתי לממש את הריבונות הישראלית לאורך חופי הכנרת ולהגן עליה, הרי שנאבד אותה, כשם "שאל-חמה בעובדה היא סורית, למרות שפורמלית היא שייכת לישראל".⁷ בעמדתם תמך גם לוי אשכול.⁸ למרות רצונם של חלק מהמשתתפים בישיבה לדחות את ההחלטה, או להתכנס שוב כשהדברים יעמדו מחדש על הפרק, התעקש בן-גוריון כי יש לקבל בישיבה זו החלטה אופרטיבית קבועה. כך החליטה הממשלה (בניגוד לעמדתם של שלושת שרי המפד"ל) להעניק לשר הביטחון את הסמכות להפעיל את חיל-האוויר לתקיפת המוצבים הסוריים, אם תפתח סוריה באש על סירת המשמר של חיל-הים בכנרת.

בדיון המטכ"ל, למחרת היום ב-21 במרץ, סיכם הרמטכ"ל כי "ניתן אישור עקרוני להפעלת חיל-האוויר במקרה של הפגזת יישובים בארטילריה. את השיטה נקבע בעצמנו".⁹

תמונה מס' 17 - דוד בן-גוריון בסיור בפוריה לאחר מבצע "סנונית"

ראש הממשלה ושר הביטחון דוד בן-גוריון מבקר בעמדות התותחנים בפוריה ב-18 במרץ 1962. קצין תותחנים ראשי, סא"ל ישראל בן-אמיתי, מסביר לבן-גוריון על הבעיה בהתמודדות עם הארטילריה הסורית. בימין התמונה מח"ט גולני, אל"מ מרדכי (מוטה) גור. משמאל לבן-גוריון אלוף פיקוד צפון מאיר (זרו) זורע, ומשמאלו השליש הצבאי של רוה"מ אל"מ חיים בן-דוד.

”...על-שליטה פשעי דמשק, ועל-ארבעה לא אשיבנו...”¹⁰

סיכום

סכסוכי הגבול בין ישראל לסוריה, סביב סוגיית השליטה והריבונות בשטחים המפורזים, הכנרת והמים, היו מוקד פעילות הביטחון השוטף בשנים שבין מבצע קדש למלחמת ששת הימים. בתחילת שנות ה-60 צה"ל חזר פעמיים לשיטת פעולות התגמול הליליות הרגליות, במתכונת אותה ביצע בשנות החמישים עד לקדש.

בשתי הפעולות, בתאופיק ב-1960 ובנוקייב ב-1962, הצליח הכוח התוקף מחטיבת גולני במשימתו הטקטית וכבש את יעדיו, השמידם ואף גרם לסורים אבדות ניכרות.

בעקבות הפעולות, יכלה חטיבת גולני להתברך בכך שגם היא, כחטיבת הצנחנים עד קדש, יכולה לבצע פעילות מורכבת ומסובכת, שתרמה להכרה בה כחטיבת חי"ר מעולה מהשורה הראשונה. פעולות אלו, שלאורם טופחה רוח היחידה של החטיבה, תרמו לא רק לתדמיתה ולמורל לוחמיה, אלא גם חישלו את החטיבה בניסיון הקרבי תחת אש של לוחמי ומפקדי החטיבה, שצמחו בתוכה במרוצת השנים עד לעמדות פיקוד בכירות.

אולם בשתי הפעמים נאלץ צה"ל לשלם מחיר דמים לא קטן בהתקפות על מערך סובייטי מבוצר, ויותר מכך – מטרות הפעולה ברמה האסטרטגית לא הושגו, משום שהסורים במהרה, בניגוד למצופה מהם, לא חדלו ממדיניות הירי שלהם במאמציהם למנוע מישראל להשתלט על השטחים המפורזים ומלממש את ריבונותה על הכנרת, כולל זכות הדיג באגם.

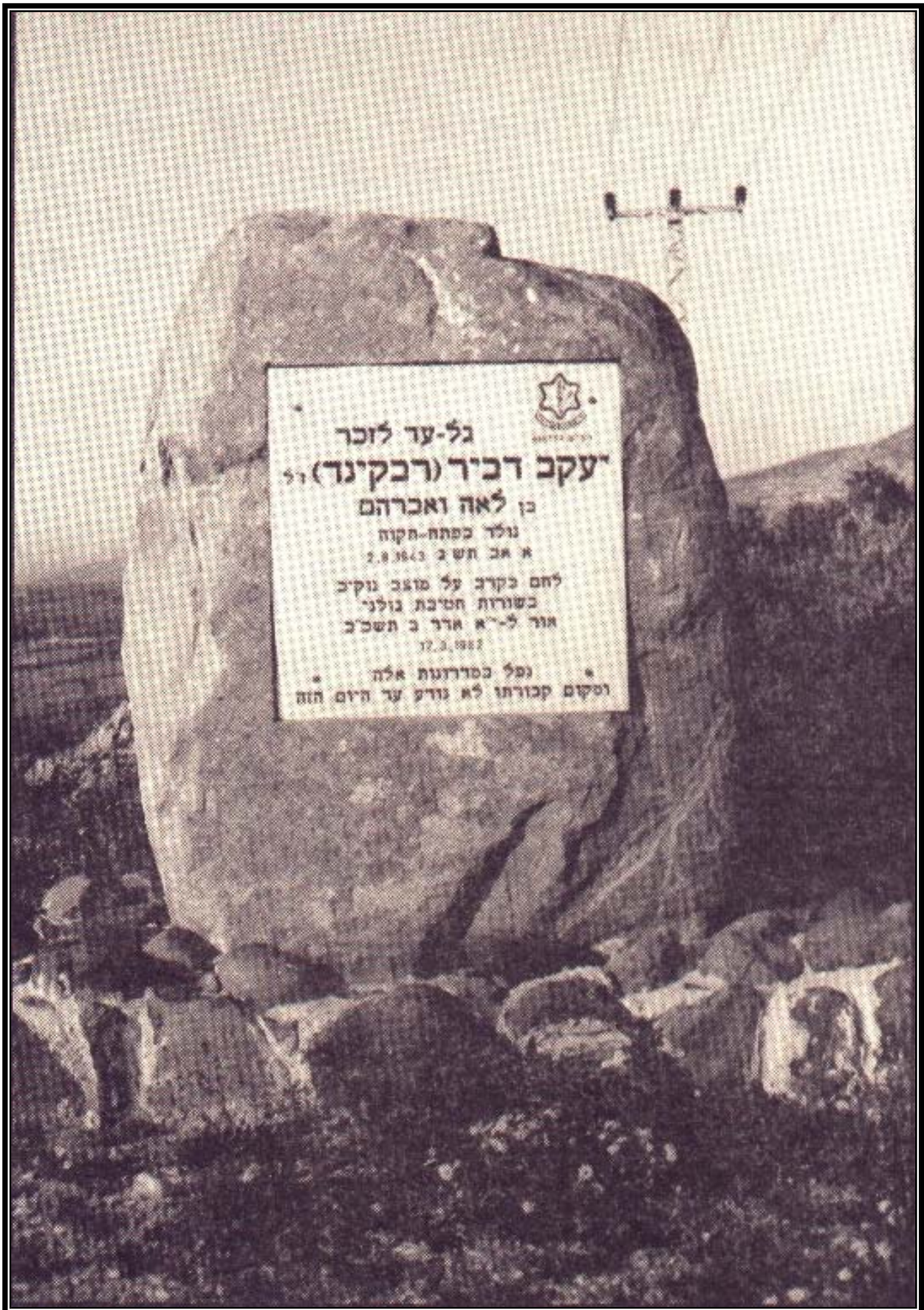
למרות אי-ההצלחה לתרגם את ההישג הטקטי להישג אסטרטגי-מדיני, דווקא הפשיטה הרגלית בפעולת נוקייב הייתה נקודת מפנה להפעלת מטוסים ושריון בגבול הצפוני, במגמה לאזן את היתרון הטופוגרפי.

תוך כדי הפעולה נאלץ צה"ל להשתמש במטוסים, לראשונה מאז מלחמת קדש ולראשונה מאז תחילת שנות החמישים בגבול הצפון, בניסיון לא מוצלח לחדול את האש הארטילרית הסורית שפגעה ביישובים אזרחיים. השימוש המוגבל בחיל-האוויר בזמן הפעולה, שבניגוד לעבר ולחששות הרבים, לא גרר הפעם גינוי חריף של ישראל באו"ם ובדעת הקהל העולמית, הוא זה ששחרר את הרסן, והוליך לשינוי במדיניות ההפעלה של מטוסים בסכסוכי הגבול בצפון. לאחר הפעולה ייפתה הממשלה את כוחו של שר הביטחון להפעיל את חיל-האוויר בתגובה לירי על יישובים.

בשל סיבות מדיניות, אזוריות ופוליטיות לא באה המדיניות החדשה לידי מימוש בתקופת כהונתו של בן-גוריון כראש ממשלה ושר ביטחון. לוי אשכול, מחליפו, שלפי נטיית לבו קיווה לנהל מדיניות מתונה ככל האפשר, נקלע כבר בראשית שלטונו אל לב הבעיות בצפון, עם החרפת ההתקפות הסוריות עם פתיחת המוביל הארצי – והיה זה שאישר הפעלת טנקים ומטוסים בתקריות נוחילה בנובמבר 1964.

וכך, למרות ההצלחה הטקטית בפשיטות הלילה הרגליות, שונה אופי התגובה הצה"לית ועד מהרה הוסלמה הלחימה בחזית הצפון באופן מתמשך, והופעלו בה באופן קבוע טנקים ומטוסים.

תמונה מס' 21 - הגלעד לזכרו של רב"ט יעקב דביר ז"ל שמקום קבורתו לא נודע

ביבליוגרפיה

- אביר, א. (מרץ 1967). **האזורים המפורזים**. בתוך: **מערכות**, גיליון 182. עמודים 10-14.
- אבנרי, א. (ללא תאריך). **פשיטות התגמול – עשרים שנות תגמול ישראלי מעבר לקווי האויב**. ת"א: ספריית מדים.
- בטלהיים, א. (1982). **גולני**. בתוך: **כפיר**, א. וארז, י. (עורכים). **צה"ל בחילו – אנציקלופדיה לצבא ובטחון**, חי"ר. ת"א: רביבים.
- בן-גוריון, ד. (1969). **מדינת ישראל המחודשת**, כרך שני. ת"א: עם עובד.
- בר-און, מ. (1992). **שערי עזה – מדיניות הביטחון והחוץ של מדינת ישראל: 1955-1957**. ת"א: עם עובד.
- בר-און, מ. (2001). **גבולות עשנים – עיונים בתולדות מדינת ישראל 1948-1967**. ירושלים: יד יצחק בן צבי.
- גור, מ. (מרץ-אפריל 1966). **פעולות גולני תאופיק ונוקייב – מנהיגות, תושיה, אחות לוחמים, שיתוף פעולה, מוסר לוחמים**. בתוך: **מערכות**, גיליון 175-174. עמודים 18-23.
- הר-לב, מ. (1991). **גולני שלי – סיפורה של חטיבה מס' 1**. ת"א: אביבים.
- ויצמן, ע. וגולשטיין, ד. (1975). **לך שמים, לך ארץ**. ת"א: ספריית מעריב.
- זיו, ח. וגלבר, י. (1998). **בני קשת – מאה שנות מאבק, חמישים שנות צה"ל**. ת"א: משהב"ט.
- יניב, א. (1991). **דו-שיח אלים (1957-1967)**. בתוך: **יניב, א., מעוז, מ. וקובר, א.** (עורכים). **סוריה ובטחון ישראל**. ת"א: מערכות.
- כהן, א. (1992). **ההגנה על מקורות המים – מדיניות הפעלת חיל-האוויר לתקיפה בגבול ישראל-סוריה, 1956-1967**. ת"א: משהב"ט.
- כפיר, א. וארז, י. (עורכים). (1982). **צה"ל בחילו – אנציקלופדיה לצבא ובטחון**, צבא ובטחון א' (1948-1968). ת"א: רביבים.
- מטכ"ל – אג"מ – מה"ד – חי"ר. (מרץ 1960). **פשיטת לילה "חרגול" (תופיק) – עלון לקחים**.
- מטכ"ל – אג"מ – מה"ד. מחלקת היסטוריה. (נובמבר 1989). **מבצע "סנונית"**.¹
- מעוז, מ. (1996). **ישראל-סוריה סוף הסכסוך?! ירושלים: ספריית מעריב**.
- מרשל, ס.ל.א. (1956). **אנשים מול אש**. ת"א: מערכות.
- פעיל, מ. (1997). **ישראל – 50 שנות בטחון**. ת"א: מערכות.
- קנובסקי, א. (1981). **כלכלת מדינות ערב והסכסוך הערבי-ישראלי**. בתוך: **גלבוע, א. ונאור, מ.** (עורכים). **הסכסוך הערבי-ישראלי**. ת"א: משהב"ט. עמ' 69-82.
- רבין, י. (1979). **פנקס שירות, כרך ראשון**. ת"א: ספריית מעריב.
- שגב, ש. (1986). **בודד בדמשק – חייו ומותו של אלי כהן**. ירושלים: כתר.

¹ תחקיר זה מרכז תחקירים, סיכומים, סטנוגרמות, סקירות, פקודות, דו"חות, מכתבים ומרשמים של 70 מקורות מטכ"ליים וחיילים שונים, 13 מקורות פיקודיים (פצ"ן), 5 חטיבתיים (גולני), וכן עוד 26 מקורות שונים.

- שיינמן, ח. (25 במרץ 1987). **הסנונית של גולני – 25 שנה לפעולת נוקייב**. בתוך: **במחנה**, גיליון 37. עמודים 19-22, 48-51.
- שיף, ז. והבר, א. (1976). **לקסיקון לבטחון ישראל**. ת"א: זמורה ביתן.
- שיפטון, ד. (1991). **סוריה בזירה הבין-ערבית והבין-לאומית**. בתוך: יניב, א., מעוז, מ. וקובר, א. (עורכים). **סוריה ובטחון ישראל**. ת"א: מערכות.
- שמעוני, י. (1991). **לקסיקון פוליטי של העולם הערבי**. ירושלים: כתר.

הערות

-
- ¹ בתגובה לעמדתו הנחרצת של מנהיג המפד"ל, השר חיים משה שפירא, נגד שינוי המדיניות להפעלת חיל-האוויר, תוך שהוא מצטט מבן-גוריון עצמו. ישיבת הממשלה ב-20 במרץ 1962. כהן, 1992, עמ' 44.
- ² פעולת מטוסי חיל-האוויר הוזכרה בפרסומים הערבים רק כחלק מהתעמולה שנועדה להאדיר את כושרם ויכולתם של הטייסים והנ"מ הסורים, שהצליחו, כביכול, לסכל את פעולת המטוסים של ישראל. כהן, 1992, עמ' 41.
- ³ כהן, 1992, עמ' 43.
- ⁴ כהן, 1992, עמ' 44.
- ⁵ כהן, 1992, עמ' 44.
- ⁶ שר העבודה, לשעבר מפקד הפלמ"ח ומפקד חזית דרום במלחמת העצמאות. נחשב למפקד השטח הטוב ביותר של צה"ל במלחמה.
- ⁷ כהן, 1992, עמ' 45.
- ⁸ אשכול, שהווי השטעטל היה שגור בפיו, הבהיר את עמדתו הבסיסית בסוגיית הריבונות על הכנרת על-ידי משל: "הרי לא נוכל לנהוג כמו באותה עיירה, שהיו רחובות של גויים וה'שקצים-לעך' היו זורקים אבנים בילדים היהודים. היו האבות והאמהות אומרים: אל תלכו ברחובות ההם". כהן, 1992, עמ' 45.
- ⁹ כהן, 1992, עמ' 47.
- ¹⁰ עמוס, פרק א', פסוק ג'.